

Prihajali so tem rajši, ker je blagi Janežič vse poravnaval nekako ljubko in se, čeprav je plačal, nikoli ni utrudil pri svojih prošnjah in prigovarjanjih; saj je kaj značilno položil Levstik v „Ježi na Parnas“ (Zbr. sp. II. 149), seveda v predelani, Oslu, kritikujočemu Vrano, te besede v usta:

„Učila od matere svoje vpiti,
od „Glasnika“ se je prositi.“

Usoda je tudi naklonila Janežiču srečo, da je privabil več pravih talentov, a druge si izkopal; to je njegova sreča in tudi njegova zasluga: v tem oziru je prednik „Lj. Zvona“. — V iskanju mladih talentov je zašel po sedanjih nazorih celo predaleč; saj je mlade gospode, sicer pridne — gimnazijce često povzdigoval preveč; ali tedaj so pač bile razmere drugačne in drugi listi — tudi „Novice“ — so istotako iztikale za kakim dijačkom. V I. letniku „Glasnika“ se nahajajo na raznih mestih pohvalne opazke o gibanju gimnazijskega dijaštva, n. pr. na strani 191., da so „postavili temelj slovenskemu gledišču“, a v nekem dopisu se javlja, da se je v Celju ustanovilo dijaško društvo „Slovenija“, ki ima namen „sleden mesec nekaj sestavkov spisati“ . . .

(Dalje prihodnjič.)

Vedi!

In če me zapustiš,
iz mesta grem, meniško vzamem haljo
in spovedoval dekleta bom nezvesta.
Morda zgodi se, da v nezmerno daljo
na božjo pot kdaj prideš kot nevesta
in baš pri meni grehov se spoveš . . .
Ej, vedi mi, odveze ne dobiš.

Vekoslav Spindler.

Zmaga.

Spisal Fr. Strnad.

(Konec.)

n jo je še vedno ljubil!

In ona — ali ga ni ljubila bolj nego kdaj poprej? Kaj je bila tista otroška ljubezen proti temu, kar je zdaj čutila zanj! Doslej sploh še nikdar ljubila ni! Zdaj šele, ko ga je čez toliko časa zopet videla, zdaj, ko je bila izkušena dovolj, da je pojmiti mogla, ob kaj so jo bile dele neugodne razmere, kaj je izgubila ž. njim, kako srečo bi bila lahko uživala ob njegovi strani, zdaj šele ji je prav zakoprnelo srce . . . zdaj šele se ji je razvnel ogenj ljubezni v mogočen plamen . . .

„Moj Bog, moj Bog, kaka noč bo to!“ je vzkliknila in si položila roke na čelo, za katerim je tako vrelo in kipelo . . .

Vedela je, da ne bo zatisnila očesa, in ni se razpravila.

Misel, da ji je on tako blizu, da jo loči samo tenka stena od njega, ji je bila v nepopisno muko. Navdajal jo je nepoznan strah. Temne, neprijetne slutnje so ji polnile dušo. Zdelo se ji je, kakor bi se moralo dogoditi to noč nekaj usodnega. A hkratu je prešinjalo nekaj sladkega njene živce in opojno razkošje se je družilo s tistim strahom in njeno boljo! . . .

Premerala je parkrat z lahkimi koraki sobo, a takoj so se začeli tudi v sosednji sobi koraki.

Tudi on je bdel, tudi on ni mislil na spanje! . . .

Stresla se je po vsem životu.

„Moj Bog, moj Bog, zakaj si mi naklonil še to bridkost?!“

Stopala je po prstih dalje do postelje in se zgrudila nanjo.

Vedela je, da se godi njemu kakor njej, in ta misel ji je bila neznosna! Saj bi bila njemu teže kaj odrekla nego sebi! . . .

Smilil se ji je in vprašala se je, je li s svojo zvesto, s svojo veliko ljubeznijo zaslužil, da ga je odpravila tako? Ali ni bilo kruto, da mu niti z besedico ni omenila, kako mu je hvaležna, da mu ni dala niti najmanjšega znamenja, iz katerega bi bil lahko posnel, da je tudi njeno srce še vedno tako, kakršno je bilo? Ali ni bila

dolžnost njena, vsaj potolažiti ga, ako njegovega hrepenenja, njegovih želja utešiti ni mogla, ni smela? . . .

Sklonila se je pokoncu. Bilo ji je, kakor da mora, mora k njemu! Ako mu pove, da je tudi ona nesrečna, da sočuvstvuje ž njim, pomiril se bo in laglje bo prenašal, kar se predrugačiti ni dalo več! In če se enkrat izjokata, prav od srca izjokata drug drugemu na prsih, ah, kaka tolažba, kaka slast in uteha bi bila to za oba! . . .

Toda ne . . . ne . . . ne! —

Zavedela se je, kaj bi storila . . .

Šla je potihem do vrat, zaklenila jih ter potegnila ključ iz njih, kakor bi se bala, da bi ga nevidna roka ne zasukala zopet... Nato stopi k oknu in potegne kvišku šaluzije, da bi si ohladila svoje vroče čelo. A takoj je tudi pri sosednjem oknu zaropotalo nekaj . . .

Iznova se strese. Odmakne se nazaj in sede na stol, potem pa nasloni roke na okno, jih dvigne sklenjene kakor v molitev kvišku ter vzklikne drhteč:

„O Bog, svoje zlato solnce pošlji že — svoje zlato solnce pošlji že, o Bog! . . .“

Hrepeneče se je ozirala proti vzhodni strani, želeč si jutranje zarje, želeč si belega dne . . .

Toda do tistihmal je bilo še dolgo . . . dolgo! —

Godba je še vedno igrala in njeni zvoki so prodirali tudi semkaj skozi nočno tišino. Kadar je potegnil veter močnejše, so se čuli polni akordi, kadar pa je pojenjal, so se porazgubili tudi glasovi godal in bilo jih je čuti samo še kot rahlo vibriranje žic, kot tajinstveno zvenenje Eolove harpe . . .

Njena domišljija je delovala burno. Ti pretrgani glasovi, ki so segali sem do nje, so vzbujali čuden odmev v njenih prsih . . . Spominjali so jo vseh mogočih melodij, ki jih je čula kdaj v svojem življenju. In hipoma ji je zazvenela v ušesih pesem, ki jo je slišala nekdanj, ko je bila še napol otrok, in ki se ji je bila neizbrisno vtisnila v spomin in v srce, dasi je tistikrat komaj slutila njen pomen . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! — —“

Zdelo se ji je, kakor bi bila v teh enostavnih besedah izražena vsa brezmejna sladkost in vsa usodna moč ljubezni tako, kakor je

ni izrazil še nikoli nihče . . . kakor bi vse debele knjige, ki so se pisale o ljubezni in iz ljubezni, niti približno ne označevale bistva te čuti tako, kakor ga je označevala ta preprosta pesem . . .

Ah, zdaj je čutila in umela pomen teh besedi! . . .

Zavest, da ji je on, ki ga ljubi, tako blizu, da sloni ondi na sosednjem oknu in da hrepeni baš tako po njej kakor ona po njem, ta zavest ji je postajala od hipa do hipa mučnejša, nevarnejša . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! — —“

Tako je pela, tako je čutila pač prava ženska . . . ženska, ki se je vdajala brez vseh ozirov prirojenemu nagonu svojega srca! Kako mogočna, kako lepa in veličastna taka ljubezen! Kolika sladkost tistega kratkega trenutka! Ah, revno, preprosto dekle je pelo nemara tako, a ona? Revno, preprosto dekle je žrtvovalo vso svojo srečo, vse svoje življenje za trenotek ljubezni, žrtvovalo je vse, da je osrečilo tistega, ki ga je ljubilo, a ona . . . ona, ki se nima nikogar bati, ki nima ničesar izgubiti, ona si pomišlja, ona nima poguma! — —

Planila je pokoncu in se obrnila proti vratom . . . in bila je že pri njih, ko ji hipoma zastane noga . . .

Ali je res, da se nima ničesar bati, da nima ničesar izgubiti? Kako breme bi si navalila na svoje srce! Ali bi si upala pogledati še kdaj svojemu možu v oči? Kako bi bilo življenje poleg njega s težko vestjo? Doslej je imela tolažbo, da je nedolžna, ako ji je kaj očital, poslej bi niti te tolažbe ne imela več! Kje bi bil njen duševni mir, brez katerega je življenje tako neznosno? In čednost — ali to res ni nič, ali je to res le gola utopija? . . .

Spomnila se je, kako se je zgražala včasih nad tistimi nezvestnicami, o katerih je toliko čitala v francoskih romanih . . . In zdaj naj bi bila sama taka? . . .

Toda takoj so ji prišle zopet druge misli. In bilo je videti, kakor bi se tudi njen razum nagibal čuvstvom, kakor bi tudi njen razum pritrjeval, kar je tako burno zahtevalo njeno srce . . .

Do koga ima večje dolžnosti — do svojega moža, ki je nikoli ljubil ni, ki jo je iz gole gizdavosti priklenil nase, ali do njega, ki koprne že toliko let zaman po njej, ki trpi zaradi nje, ki potrebuje njene tolažbe? S čim je zaslužil njen mož, da se tako nežno, tako rahločutno ozira na njega? Ali ni bil star in preudaren dovolj, da je vedel že tistikrat, ko jo je zahteval za ženo, da ga

nikdar ljubila ne bo? Vse svoje življenje mu je žrtvovala in tudi ta edini hip, ko je lahko srečna, naj mu žrtvuje? Niti razjokati naj bi se ne smela na prsih ljubljenega moža? Ah, saj drugega si ni želela nego malo tolažbe — malo tolažbe, da bi zajemala iz nje moč za prihodnje dni! En sam goreč poljub naj bi ju združil, en sam goreč poljub, v katerega bi izlila vso svojo ljubezen, vse svoje vroče kopnenje, in potem nič več! . . .

Odkod ima njen mož pravico zahtevati, da varuje njegovo čast, da ga spoštuje — on, ki je nikdar ni spoštoval, on, ki je tolikrat teptal njen ponos z nogami, on, ki se nikdar, prav nikdar ni oziral na potrebe njenega srca?! . . .

Vse, kar je bila užila neprijetnega ob njegovi strani, ji je prišlo zdaj na misel. Še nikdar ni tako živo kakor zdaj občutila, da ni bila ves čas svojega zakona drugega nego brezpravna služkinja. In kar samo ob sebi se ji je vsilil odgovor na gorenje vprašanje:

„Ne, njemu nisem dolžna spoštovanja!“ — — —

En trenotek je bila pogumna, odločna. A tedaj se pojavi v njenih prsih drugi glas:

„Toda sebi si ga dolžna!“

„Sebi? . . . — — Ah, da, da! . . .“

Spomnila se je, da žena, ki je grešila zoper zvestobo, nikoli ni bila čislana. Prišli so ji na misel primeri, ko so ljudje priznavali tehtovitost razlogov, vsled katerih je žena krenila na prepovedana pota, a vendar so se je izogibali in jo zaničevali. Kjerkoli se je prikazala, so se spogledovali nad njo in si pripovedovali intimnosti o njej. Vsakdo si je prisvajal pravico, vlačiti njeno ime skozi umazana usta in vsak moški, tudi največja moralna propalica, je bil prepričan, da bi bil lahko deležen njene ljubezni! . . . Pahnjena je bila iz človeške družbe, pa naj je bila še tako pomilovanja vredna . . .

Toda čemu ti pomisleki? Obsoja se samo to, kar se zve! Ali kdo bi zvedel o njej kaj, kdo? Ni li sama med tujimi ljudmi? Kdo jo pozna? In zunaj je že vse mirno! . . . Živa duša ne bdi več v hotelu razen — njega! Okroginkrog tišina in tema. — Ah, kolika slast, tako sredi noči, sama, čisto sama ž njim! . . .

Njeno nervozno razburjenje je raslo od hipa do hipa . . . njeno hrepenenje je postajalo čimdalje silnejše . . .

Nihče, nihče ne bi videl, nihče ne bi vedel — razen njega! A če bi jo obsodil on sam? . . . Če bi si potihem mislil kaj . . . Ali bi se ne morala sramovati pred njim? . . .

Toda ne, nikdar, nikdar bi ne bil on tako trd in krivičen! Saj bi vedel, kako težko se je odločila, saj bi vedel, koliko bojov jo je stalo, vedel tudi, da sta jo le ljubezen in hvaležnost do njega premagali, in znal bi ceniti nje požrtvovalnost! . . .

Vedno hitreje so begale njene misli, po bliskovo so izpodrivale in izpodbijale druga drugo . . . A razlogi, ki jih je navajala sama sebi za to, da bi morala ostati stanovitna, so se ji zdeli čimdalje manj tehtni, čimdalje bolj nični, da, skoro smešni! . . . Kaj je vse drugo v življenju razen ljubezni? Ni li ljubezen edino, kar sladi človeku življenje . . . edino veselje, edina radost? — O, vse drugo v življenju je — muka! . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! . . .“

— — — — —
In z večjo in večjo silo jo je gnalo tja — k njemu, ki je bdel ž njo, ki je vzdihoval in tožil ž njo v temno noč! . . .

Omagovala je . . . V glavi se ji je vse medlo . . . Njeni možgani so bili trudni, izmučeni . . . Bilo ji je, kakor bi vse njeno življenje, njeno sedanost in prihodnost obsegal en sam hip in kakor bi bila od tega edinega hipa odvisna vsa njena sreča . . . In ta hip, ta edini hip, ki se ne vrne nikdar več, naj bi zamudila? Vso srečo, vso sladkost, ki se ji je nudila ta trenotek, naj bi pahnila od sebe? . . .

Sklonila se je pokoncu in se ozrla proti vratom . . . In že se je hotela v svojem prevelikem hrepenenju izneveriti sama sebi, že je bila na tem, da stori korak, ki bi bil v protislovju z vsem njenim dosedanjim življenjem, ko se ji nenadoma razbistri zopet v glavi. Bilo ji je hipoma jasno, da gre v njenem položaju samo za eno edino vprašanje, na katero treba dati precizen odgovor — brez vseh ovinkov, brez vseh pridržkov — za vprašanje: sme li žena kdaj prelomiti zvestobo, sme li sploh kdaj, in naj bo še v tako mali stvari, storiti kaj zoper čast svojega moža? . . .

In kakor si je stavila to vprašanje brez vseh postranskih ozirov, tako jasen, določen in odločen je bil odgovor, ki ga je dobila nanje.

„Nikdar!“

Stresla se je pod težo tega trdega odgovora. Kaj je bilo to? Ali posledica njene vzgoje — odmev onih nauk, ki so jih ji bili še mladi vcepili v srce? Ali pa je bil to res neki višji glas? „Nikdar!“

— Ah! . . . Nekaj se je upiralo v njej, upiralo z vso silo zoper to povelje . . . Njeno srce je protestiralo . . . vsaka kaplja krvi v njenem telesu se je protivila . . .

In prav tedaj, ko je zadirjal v njenih prsih nov boj, je začutila, kako so se odprla vrata pri sosednji sobi in kako se je približal nekdo k njenim vratom . . .

Potrkal je nalahko in prijel za kljuko . . .

„Ana . . . Ana! . . .“

Glas, s katerim je zaklical njeno ime, je bil tako iskren, tako bolesten, tako milo proseč in obupen! . . .

„Ana, Ana!“ Ah, kako drugače je zvenelo to, kakor če jo je klical njen osorni mož!

Zasmilil se ji je iznova, a zasmilila se je zdaj tudi sama sebi! . . . Ali ni bilo že dovolj odreke, ali naj žrtvuje zares vse...vse... tudi to edino . . .?

Premagana od usmiljenja do njega in premagana od usmiljenja do sebe, je storila dva, tri korake proti vratom. Ali tedaj se ji pojavi prejšnje vprašanje in prejšnji odgovor ji pretrese dušo . . .

„Nikdar!“

Bilo ji je, kakor bi morala zblazneti.

Nikdar . . . nikdar? Tudi če je bila žena ogoljufana za svojo mladost, za vse svoje življenje . . . tudi tedaj ne, če je postala žrtev podlega egoizma? —

Misli so se ji vrtele kakor v kolobarju . . . njeni možgani so delali naporno . . . trudila se je z vso energijo, ki ji je bila še ostala, da bi razvozlala problem, ki se je dvigal kakor orjak pred njenimi očmi, da bi se iznebila dvojbe, prepričala se o dopustnosti tega, po čemer je tako koprnelo njeno srce, proučila psihologijo greha, ki je tako strogo prepovedan, a ki se ponavlja vendar vedno in vedno . . .

Nikdar, nikdar naj bi ne imela ženska pravice, iztrgati se okovom, in če se ji je tudi zgodilo kakor njej? . . .

Nikdar? . . .

Položila si je v svoji divji boli roke na prsi — omahovala je še nekaj hipov, borila se, potem pa se je zasukala naglo, posegla po ključ in ga vrgla skozi okno . . . —

Tam v daljavi onkraj jezera je ugasnila pozna luč. Njej pa je bilo, kakor bi ji bil zatonil zadnji žarek upanja . . . zatonila za večno zvezda njene sreče . . .

Zgrudila se je na stol, položila glavo na okno in jokala je, jokala, kakor bi si hotela dušo izjokati . . .

Na tistem mestu se je prebudila zjutraj, ko jo je bilo solnce obsijalo . . .

* * *

Bilo je že pozno, ko je pozvonila sobarici, da ji je odprla, rekši, da ji je padel ključ skozi okno.

Pri zajutrkju pa ji je izročil natakak biljet ter ji povedal, da je gospod, ki mu ga je izročil, nenadoma odpotoval.

Ni ga odprla, ampak vtaknila ga je v nedrije . . .

Imela ni moči, da bi ga bila čitala. Bilo ji je nepopisno . . . Ah, kako zmago je bila izvojevala . . . najtežjo zmago — zmago same nad seboj! In vendar se ni mogla veseliti, vendar se ni hotela naseliti v njene prsi ona sladka, blažena zavest, ki je baje plačilo vsakega dobrega dejanja! — Njeno srce je protestiralo, očitalo ji, da ga je ukanila, prevarila, očitalo, da mu je odrekla nekaj, do česar je imelo vso pravico . . . dela ga ob srečo, ki se mu ne vrne nikdar, nikdar več. —

Njeno srce je krvavelo in plakalo neutešno . . . — —

Odkod to tiho hrepenenje . . .

Odkod to tiho hrepenenje
po svetložarnih solnčnih dneh —
odkod na ustnah to ihtenje
in solze žalosti v očeh? . . .

O, jaz poznam to zlato solnce
iz mladih, nepozabnih dni —
jaz vem za one krasne rože,
ki vrt ljubezni jih goji . . .

A zame ni do njih več potov —
vodilnih rok več ni zame —
sam tavam po brezbrežni cesti
v življenja šumnega morje . . .

Helen Helenov.

„O nastanku in izdanju Dalmatinove biblije“ (1584).

(Stiki slovenskih in lužiško-srbskih protestantov.)

Spisal dr. Fran Ilešič.

nas bili neznani.

V „Mittheilungen des Musealvereins für Krain“ 1904, v 3. in 4. snopiču, je priobčil p. Valter Šmid O. S. B. velezanimivo študijo z navedenim naslovom, ki je vredna tem večje pozornosti, ker sloni bistveno na dosedaj neporabljenih arhivskih virih in je sličnih originalnih del malo med nami.

Študija, ki je izšla tudi v posebnih odtiskih, obsega 76 strani ter zavzema celi tretji in četrti snopič imenovanih publikacij. Nje vsebina utegne zanimati tudi tiste, ki sicer nečitajo objav muzejskega društva ljubljanskega.

I.

Najmlajši izmed velikih pospešnikov našega verskega in literarnega gibanja v protestantski dobi je bil Juri Dalmatin; bil je jedva štirileten otrok, ko je Trubar (1550) izdal prvi slovenski knjigi, a kar je Trubar začel, to je Dalmatin končal: prevod celega svetega pisma.

Življenje Dalmatinovo je bilo posvečeno temu delu; kot dijak se ga je lotil, a ko se je počelo širiti med narodom, je umrl (1589). S težavami so ga iz Nemčije spravili na Slovensko, a težko ga je bilo tudi tu razpečavati; z zavestjo, da se knjiga ni širila, kakor si je želel, je pač legel v grob in še l. 1594. je mlajši Bohorič prejel 50 primerkov v dar, „welches der Landschaft um so leichter käme, als noch viele Bibeln vorhanden und den Verkauf nicht haben“. Pihala je pač od severa ostra sapa, ki je za nekaj let pozneje zamorila bujno pomlad slovenske književnosti; teh let. Dalmatin ni gledal več — pobrala ga je rana smrt — sicer pa bi bil imel, ko

bi jih bil doživel, to notranje zadoščenje, da je škof Hren sam leta 1602. izposloval dovoljenje, da so svečeniki smeli čitati protestantske knjige — po zimi pač živimo od tega, kar je vzkliko spomladi.

II.

Že ko je študiral na Vürtemberškem (1566—1572), se je marljivo bavil s slovenskim jezikom; sam poroča: „Daselbst (sc. habe ich) nit allein meine artes, linguas vnnd theologiā gestudirt, sondern auch meine windische muttersprach also in der yebung erhalten, daß ich täglich vnnd als vil ich neben anderen meinen studijō geuolgen mögen, etbas auß anderen sprachen in die windische transferirt vnnd bereyt zu Tübingen das erste Buch Mosis verwindischt habe“. Leta 1572. je posvetil prvo knjigo Mojzesovo stanovom kranjskim in tri leta pozneje je, kakor se zdi, že končal prevod celega svetega pisma, a sedaj so se pričele težave s tiskom. Dalmatin je leta 1575. poprosil stanove, da bi mu prevod pregledali in dali tiskati — toda nedostajalo je novcev; Dalmatin je pač tudi izpodbujal Mandelca, da naj ustanovi tiskarno, a ni se dovolilo. Kljub temu je istega leta izšel Jezus Sirah, a leta 1576. pasijon. Šele na deželnem zboru v Brucku (1778) so zbrani stanovi kranjski, štajerski in koroški sklenili tisk Dalmatinovega prevoda, a predno so začeli ta svoj zaključek izvrševati, je agilni Dalmatin natisnil pet knjig Mojzesovih (1578), obenem pa iznova poprosil stanove, naj ukrenejo kaj za revizijo njegovega dela (1578); dve leti pozneje, ko mu je Mandelc natisnil Salomonove pregovore, je moral ponavljati to isto svojo prošnjo — no, sedaj (1580) so stanovi res počeli misliti na tiskališče in leto dni pozneje, 24. avgusta (1581) se je v Ljubljani sestal odbor v pregled Dalmatinovega rokopisa; izvršil je svoje delo dne 22. oktobra. Vlada je prognala tiskarja Mandelca, vobče prepovedala vsak tisk, zato se je moralo misliti na tisk izven naših dežela; v poštev je prišla Vürtemberška in Saska; tu-le je Polikarp Leiser, nekdanj Dalmatinu v študijah tovariš, izposloval ugodnejših pogojev za tisk in tako so se stanovi 16. jan. 1583. l. izrekli za Wittemberg; Dalmatin sam naj odpotuje tja, da bo nadzoroval tisk. Dne 22. aprila je nastopil dolgo pot, ž njim kot korektorja Adam Bohorič in Lenart Mravlja, razen tega še Bohoričev sin in Ivan Znojlsšek, „die in Wittemberg zum Ablesen, Abhören und Korrigieren verwendet werden sollten“. Šli so po Kókrski dolini na Koroško (Celovec), čez Judenburg in Kapfenberg na Dunaj, čez Prago, Ustje v Draždane,

črez Mišenj, Torgav in Pretin v Wittemberg, kamor so dospeli 20. maja, baš na binkoštni ponedeliek. Sprejel in gostil jih je ves čas Polikarp Leiser.

Dne 28. maja se je že počelo tiskati, dne 9. novembra je bilo delo dotiskano, a Dalmatin je odpotoval iz Wittemberga šele na starega leta dan, in sicer črez Lipsko ter došel v Ljubljano dne 8. februarja.

Še težje nego rojstvo je bilo temu detetu Dalmatinovemu življenje, osobito so mu ogrožavale nevarnosti njegov prvi korak v svet. Kako spraviti tiskano delo črez mejo, da ga tam ne bi konfiskovali? To je prizadejalo Dalmatinu mnogo brige. Spretni trgovci so ga končno v sodih srečno vtihotapili črez meje kot „Barchent, Baumwolle, Zapfen und anderes“.

Največ primerkov — tiskalo se jih je 1500 — je ostalo v Kranjski, 330 jih je prejela Štajerska (in sicer celjsko okrožje), 300 pa Koroška, mnogo se jih je porazdarilo.

III.

Dalmatin in Bohorič sta potovala v Wittemberg in iz Wittemberga skozi Češko, a vozeč se po Labi navzdol, sta gledala kraje, ki so nekdam bili tudi slovanski (lužiško-srbski).

Ob koncu srednjega veka se je pač še razlegala na obalah Labe slovanska govorica; Srbi so do Lutrove reformacije segali tja do Mišnji; saj je bilo še leta 1472. v Draždanih prepovedano, jemati v cehe mojstre, ki bi ne bili nemškega pokolenja, in ta prepoved je veljala v Lipsku še do polovice XVI. veka — vse to kaže, da so bili Srbi takrat še blizu.

V Wittembergu samem sta si kmalu pridobila prijateljev in znancev. Vseučilišče, na katerem se je Dalmatin inškriral, jima je bilo prijazno in ju vabilo na svoje svečanosti.

Z Dalmatinovo biblijo obenem se je v Wittembergu natisnila Bohoričeva slovnica; tu nahajamo očenaš v šestih slovanskih jezikih, med temi je tudi poljski, češki in „lužiški ali vandalski“ jezik.

„Odkod je crpal Bohorič svoje znanje v severnih slovanskih jezikih? Študiral je v saskem Wittembergu pod Melanchtonom in se tam po vsej priliki seznanil z raznimi Slovani in njih knjigami; ko se je leta 1584. tiskala njegova slovnica v istem Wittembergu, je zopet tam bival. Zveze Bohoričeve s severnimi Slovani bi bilo treba proučiti.“

Pravopis teh severnoslovanskih očenašev kaže, da jih je Bohorič prepisal . . . zlasti o lužiškem se da s pravopisom dokazati, odkod ga je vzel.“

Tako sem pisal leta 1901. v „Slovanskem Přehledu“ (str. 453. do 454.), a že leta 1878. je znani lužiško-srbski rodoljub Mihael Hórník v „Časopisu Mačicy Serbskeje“ objavil članek „Dolnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584“. Hórník pravi v tem članku:

„Dolnjoserbski očenaš je Bohorič iz edine znane tiskane srbske knjižice od Albina Mollerja izpisal ali ga morebiti dobil od njega samega. Gorenjesrbskega si ni mogel preskrbeti, ker še ni bila tiskana nobena knjiga, najmanj z lutrovske strani, in ker še v Bohoričevem času ni noben gornjelužiški Srb študiral v Wittenbergu.“

Tako Hórník, a Jenč je v istem časopisu (1856/57) pisal o srbskem pridigarstvu v Wittenbergu: „Na visoki šoli v Wittenbergu nahajamo srbske mladeniče že za reformacije. Bilo je osobito slavno ime Lutrovo in Melanchtonovo, ki sta takrat učečo se mladež vlekli v Wittenberg iz vseh krajev, in tudi srbski študenti so začeli po tem zgledu wittenberško visoko šolo pohajati pred vsemi drugimi . . . Izza reformacije nahajamo imena poedinih Srbov v zapisku wittenberških, a pozneje tudi v zapisku lipščanskih študentov. Melanchton sam pripoveduje v nekem listu do svojega prijatelja J. Menija, da si enkrat pri obedu v njegovi hiši mogel slišati enajst raznih jezikov, in med njimi tudi srbski. A od vseh teh Srbov, ki so za reformacije študirali v Wittenbergu, poznamo enega edinega po imenu: leta 1554. je namreč študiral ondi neki Gregor Stuhlschreiber z Grodka (Hrodka)“, ki pa je še istega leta zapustil Wittenberg; ta Stuhlschreiber je bil torej Dolnjelužičan. Hórník dodaje: „Dolnjelužiški svet je bil takrat mnogo večji nego gornjesrbski in Wittenbergu tudi po legi bližji, saj je srbsčina segala do Vikova (Elsterwerda).“

Bohorič je študiral v Wittenbergu okoli leta 1546., a Albin Moller („srbský patrň Moleř, t. j. Maliř“) je izdal l. 1574. v Budišinu prvo znano knjižico srbsko, dolnjelužiško pesmarico s katekizmom in malo cerkveno agendo. Mollerjeva knjižica se nahaja v enem edinem primerku v Budišinu in mi je zato nepristopna. Hórník pozitivno zatrjuje, da je Bohorič vzel srbski očenaš iz Mollerjeve knjižice ali ga dobil od njega samega; a kljub temu se mu je zdelo potrebno ponatisniti ta srbski očenaš „w Bohoričowej orthografii“ ter ga tolmačiti. Ali tudi Hórník ni poznal Mollerjeve knjižice?

Kaj pa najstarejši dolnjesrbski rokopis, rokopisni „Novi Zakon“ Nikolaja Jakubice (1548)? Osebito pa bi trebalo tudi misliti na zbirko raznojezičnih očenašev iz XVI. veka, nazvano „Mittridates“.

* * *

Slovenski prevod novega testamenta od Trubarja ali cele biblije od Dalmatina za protestante je sigurno tudi naše lutrške Srbe zelo izpodbujal, da bi delali na prevodu biblije. V Wolfenbütelskem dolnjelužiškem rokopisu psalterja iz (zadnje četrtine?) XVI. veka kaže ortografija silen vpliv nemščine (mnogi *h*), a zraven tudi slovenščine (*h* namesto *ch*). Vpliv slovenščine je videti še pozneje, osebito pri Janu Chojnanu. Umevno, da je Megiserju pri lužiški srbščini uhajala slovenščina, saj se je pač prej učil slovenski nego srbski; v svojem delu „Thesaurus polyglottus“ (1603) je srbske besede pisal deloma po načinu slovenščine ali drugih govorov, kakor *ſ* namesto *ch*: muſo,, jaſhati, končnico -oſt namesto ość, goſt, iſhaſoſt. Morebiti je Megiser sam nekatere besede bolj poslovenil, kakor kamelja itd. (Hórnik v „Cas. Maćicy Serbskeje“ 1878, 66—67.)

V gaju.

Igličevje in listovci
krog naju in nad nama —
v obnožju prozoren potok šumi
in midva sva čisto sama,
jaz in ti.

Nejasen šum tam daleč nekje —
kolesa ropotanje —
Nad nama v zraku vrani kriče,
čuj! detala potrkovanje
in grlice smeh! . . .

Priplava metulj in ti sede na dlan,
čudeč se: „Neznana cvetica!“
metulj kot današnji dan krasan . . .
Poljubim ti usta in lica
in tiha misel mi v srcu živi:
o dekle, moje življenje si ti!

Pavel Golob.